ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЕВРОПА МАМЛАКАТЛАРИ БИЛАН ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИГА ДОИР

С.А.ҲОШИМОВ, И.Б.АБДУЛЛАЕВ

Мақолада Ўзбекистон Республикасининг Европа Иттифоқи давлатлари билан олиб борган ўзаро ҳамкорлик алоқалари тарихи ёритилган.

Калит сўзлар: *Ўзбекистон Республикаси, Европа Иттифоқи, жаҳон ҳамжамияти, ҳамкорлик алоқалари, ижтимоий-иқтисодий муносабатлар.*

В статье раскрывается история взаимоотношений между Республикой Узбекистан и государствами Европейского Союза.

Ключевые слова: *Республика Узбекистан, Европейский Союз, мировое сообщество, международные связи, социально-экономические отношения.*

The article describes the history of relationship between the Republic of Uzbekistan and the European Union countries.

Key words: *the Republic of Uzbekistan, European Union, the world organization, the partnership between countries, social and economical relations.*

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигини қўлга киритгач миллий манфаатларга мос мустақил ташқи сиёсат юритиш имкониятига эга бўлди. Республикамиз халқаро ҳамжамиятнинг тенг ҳуқуқли аъзосига айланди.

“Ўзбекистоннинг миллий манфаатларига мос келадиган кўп томонлама фаол ташқи сиёсатни амалга ошириш – давлатимизнинг мустақиллигини мустаҳкамлаш, иқтисодий қийинчиликларни бартараф этиш ва халқ турмушини яхшилашнинг зарур шарти ва ғоят муҳим воситасидир” [1.48] деб таъкидлаган эди Президентимиз Ислом Каримов. Дарҳақиқат, ташқи сиёсат бобида мустақиллик янги саҳифа очди. Ўзбекистон ташқи сиёсат соҳасида Марказий Осиё давлатлари ичида энг ташаббускори ва фаоли сифатида ўзини намоён қилмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг жаҳон ҳамжамиятидаги интеграциялашувида Европа Иттифоқи мамлакатлари билан ўзаро манфаатли алоқаларини йўлга қўйиш ва тобора чуқурлаштириш алоҳида ўрин тутади. 1996 йил 21 июнда Флоренция шаҳрида имзоланган Ўзбекистон билан Европа Иттифоқи ўртасидаги “Шерикчилик ва ҳамкорлик тўғрисидаги битим”, унинг 1999 йил 1 июлдан кучга киргани мамлакатимизнинг Европа Иттифоқи давлатлари билан ўзаро муносабатларининг ҳуқуқий негизига айланди.

Ўзбекистоннинг Европа Иттифоқи мамлакатлари билан сиёсий, иқтисодий, илмий-техникавий ва маданий-гуманитар алоқалари йилдан-йилга ривожланиб, чуқурлашиб бормоқда. Бугунги кунгача республикамизда Европа Иттифоқига аъзо мамлакатларнинг 145 фирма ва компанияси ваколатхоналари аккредитация қилинди. Европалик сармоядорлар иштирокида ташкил этилган 491 та корхона ишлаяпти, улардан 111 таси юз фоизлик Европа капиталига эга. 1995-2002 йилларда Европа Иттифоқи мамлакатларининг фирма ва компаниялари республикамизда умумий қиймати қарийб 8 млрд. АҚШ долларилик йирик сармоявий лойиҳаларни амалга оширишда қатнашди. Ўзбекистоннинг Европа Иттифоқи мамлакатлари билан маҳсулот айирбошлаш ҳажми 2002 йилда 1 млрд. 65,8 млн. АҚШ долларини, 2003 йилда эса 1,2 млрд. АҚШ долларини ташкил этди [2.304].

Ўзбекистон Республикасининг Ғарбий Европада улкан иқтисодий ва илмий-техникавий салоҳиятга эга бўлган Буюк Британия билан ўзаро манфаатли алоқалари кенгайиб бормоқда.

Хусусан, Ўзбекистон-Буюк Британия муносабатларининг асоси 1993 йил ноябрида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг ушбу мамлакатга буюрган ташрифи чоғида яратилган. Президентимиз Буюк Британияга ташрифи чоғида қиролича Елизавета II, бош вазир Ж.Мейжорлар билан учрашди. Сафар давомида Ўзбекистон Республикаси билан Буюк Британия қироллиги ўртасида ўзаро иқтисодий алоқалар тўғрисида шартнома, сармояни ўзаро рағбатлантириш ва ҳимоялаш тўғрисида битим, ҳаво йўлларини очиш тўғрисида битим, икки мамлакат ҳудудида фуқароларнинг эркин юриши ҳақида меморандум имзоланди. Сафар чоғида Президентимизнинг машҳур Ротшилдлар банки ҳамда Европа тиклаш ва тараққиёт банки раҳбарлари билан учрашуви ҳам бўлди, улар билан ўзаро ҳамкорлик ҳақида битимлар тузилди. Европа қайта тиклаш ва тараққиёт банки Ўзбекистонда олтин қазиб олиш корхоналари қуриш учун 150 млн. АҚШ доллари ажратишга қарор қилди. Ташриф чоғида Ўзбекистон ва “Лонро” компанияси ўртасида имзоланган олтин бизнеси ҳақидаги битим амалий аҳамиятга эга бўлди. Шунингдек, Ливерпул пахта ассоциацияси раҳбарлари билан Ўзбекистон пахта толасини жаҳон бозорида сотиш масалалари бўйича музокаралар олиб борилди [2.308].

Бугунги кунда икки томонлама ҳамкорликнинг ижобий динамикаси кузатилмоқда. Мамлакатлар ўртасида мунтазам равишда турли даражадаги ташрифлар амалга оширилмоқда. Охирги бир неча йил давомида Буюк Британиянинг қирқдан зиёд делегациялари Ўзбекистонга ташриф буюрган. Томонлар ташқи сиёсий маҳкамалар ўртасидаги маслаҳатлашувлар ҳамда Афғонистон бўйича мулоқотни амалга ошириб келмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазири А.Комилов раҳбарлигидаги делегациянинг 2013 йил 19-22 ноябрь кунлари Буюк Британияга амалга оширган ташрифи давлатлараро алоқаларни фаоллаштиришдаги муҳим воқеа бўлди [3].

Икки давлат ўртасидаги парламентлараро ҳамкорлик ўзаро алоқаларнинг истиқболли йўналишларидан саналади. 2010 йил августида Ўзбекистон парламентида Буюк Британия парламенти билан ҳамкорлик бўйича Олий Мажлис гуруҳи тузилган. 2010 йил 22 сентябрида эса Олий Мажлис гуруҳи билан “Британия-Ўзбекистон” Умумпартия парламент гуруҳи ўртасида “Англашув меморандуми” имзоланди. Савдо ва саноат бўйича Ўзбекистон-Британия кенгаши савдо-иқтисодий муносабатларнинг самарали механизми бўлиб, унинг 20-юбилей мажлиси Лондонда 2013 йил 20-22 ноябрда бўлиб ўтди [4].

2012 йил якунларига кўра, Ўзбекистон ва Буюк Британия ўртасидаги савдо айланмаси 206,3 миллион долларни ташкил этиб, шундан экспорт 110,2 миллион доллар, импорт эса 96,1 миллион долларга тенг бўлди. 2013 йил январ-июль ойларида ўзаро савдо ҳажми 60,6 миллион долларни ташкил этиб, экспорт 23,2 миллион долларга, импорт 37,4 миллион долларга тенг бўлди.[3]

Шунингдек, маданий-гуманитар ҳамкорлик, жумладан, таълим соҳасида ҳам изчил ривожлан-

моқда. Тошкентда 2002 йилдан буён Халқаро Вестминстер университети фаолият юритиб келмоқда, Кембридж университети билан ҳамкорликда эса пойтахтимизда Юқори технологиялар ўқув-эксперименталь маркази ташкил этилмоқда.

Ўзбекистоннинг Германия билан икки томонлама алоқалари кенг кўламли характерга эга бўлиб, турли жабҳаларни қамраб олган. Ҳамкорликнинг шартномавий ва ҳуқуқий базаси яратилган. Икки мамлакат ўртасида турли даражадаги сиёсий мулоқот йўлга қўйилган. Ўзбекистон Республикаси президенти И.А.Каримовнинг Германияга расмий (1993, 1995 ва 2001), ГФР президенти Р.Герзогнинг Ўзбекистонга давлат (1995) ва ГФР канцлери Г.Шрёдернинг расмий (2002) ташрифлари амалга оширилган. Ташқи ишлар вазирликлари ўртасида сиёсий маслаҳатлашувларнинг 11 раунди ўтказилган. Шунингдек, парламентлараро алоқалар, ҳуқуқ ва хавфсизлик соҳаларида ҳамда мудофаа вазирликлари йўналишида ҳамкорлик фаол ривожланмоқда [3].

Икки мамлакат тадбиркорлари ва расмий доиралари ўртасидаги алоқалар йилдан-йилга кенгайиб бормоқда. 1997 йилда Ўзбекистонда 55 та Германия компанияларининг ваколатхоналари фаолият юритган бўлса, 2001 йилда бу кўрсатгич 80 тага етди. Уларнинг энг йириклари “Растр”, “Гротекс” фирмалари Германиянинг “Гейделберг” фирмаси технологияси асосида ишламоқда, “Наманган қоғоз” Ўзбекистон-Германия-Россия қўшма корхонаси, “Хобос ТАПО”, “Хива Карпет” ва бошқалар. 2003 йилда германиялик сармоядорлар иштирокида енгил саноат, озиқ-овқат саноати, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаш, фармацевтика саноати, транспорт ва бошқа соҳаларда ташкил этилган 138 та корхона фаолият кўрсатди, улардан 40 таси 100 фоизли Германия капиталига эга. Ўзбекистонга киритилаётган Германия сармоялари ҳажми 2001 йилдаёқ 1 млрд. АҚШ долларидан ошди. Икки мамлакат ўртасидаги савдо айланмаси 2001 йилда 283,3 млн АҚШ долларини ташкил этди [5.171].

Германия Ўзбекистоннинг Европадаги асосий савдо-иқтисодий ҳамкорларидан бирига айланган. 2012 йил якунларига кўра, ўзбек-герман товар айланмаси ҳажми 497,1 млн. АҚШ долларини ташкил этди. 2013 йилнинг 9 ойи давомида ушбу кўрсаткич 424,9 млн. долларга етди. Икки мамлакат ўртасидаги молиявий ва техникавий ҳамкорликнинг умумий ҳажми 313,9 млн. евродан ошган.

Ўзбекистонда немис маданияти ва тилини ўрганишга қизиқиш катта. Немис тили республикада энг кўп тарқалган чет тиллари орасида иккинчи ўринни эгаллайди. Ҳозирги пайтда олий таълим соҳасида Германиянинг 20 дан ортиқ олий ўқув юртлари билан шериклик алоқалари ўрнатилган бўлиб, талабалар, мутахассислар ва педагог кадрлар алмашинуви йўлга қўйилган. Икки томонлама маданий-гуманитар муносабатларни ривожлантиришда Тошкент ва Берлин, Самарқанд ва Бремен, Бухоро ва Бонн шаҳарлари ўртасидаги ҳамкорлик алоқалари муҳим роль ўйнайди.

Ўзбекистоннинг Европадаги ишончли шерикларидан яна бири ҳисобланган Испания давлати билан ҳам ҳамкорлик алоқалари ривожланиб бормоқда. 2003 йил январь ва 2009 йил май ойида Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг Испанияга расмий ташрифлари бўлиб ўтди. Испания ташқи ишлар вазири М.Моратинос 2009 йил Ўзбекистонга ташриф буюрди.

Испания Ташқи ишлар вазири Х.М.Гарсия Маргалио таклифига кўра, 2013 йилнинг 4-7 ноябр кунлари Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазири бошчилигидаги делегация Испанияга ташриф буюрди. Ташриф давомида ташқи ишлар вазирликлари сиёсий маслаҳатлашувлари ўтказилди [3].

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида испан тили факультети фаолият юритмоқда. Мазкур университетнинг Мадрид, Гранада, Алкала де Энарес ва Малага университетлари билан ҳамкорлик алоқалари жадал ривожланмоқда.

Ўзбекистон Италияни Европадаги узоқ муддатли ва истиқболли ҳамкори сифатида кўради. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримовнинг 1996 йил июнь ва 2000 йил ноябрдаги Италияга бўлган расмий ташрифлари ўзбек-Италия алоқаларига замин яратди. 1997 йил май ойида Италия Президенти О.Скалфаронининг Ўзбекистонга жавоб ташрифи уюштирилди. Ташқи ишлар вазирликлари ўртасида доимий мулоқот олиб борилмоқда. 2010 йил октябрь ойида Римда ташқи ишлар вазирлари даражасида сиёсий маслаҳатлашувларнинг тўртинчи раунди бўлиб ўтди.

2011 йилда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисида “Ўзбекистон-Италия” парламентлараро ҳамкорлик гуруҳи ташкил этилган. Италия парламентининг Депутатлар палатасида эса “Италия-Ўзбекистон” дўстлик жамияти фаолият юритмоқда.

2012 йил июнь ойида Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Италия парламентининг Депутатлар палатаси ўртасида ҳамкорлик меморандуми имзоланди [3].

2012 йил март ойида Ўзбекистон ва Италия ўртасида 2012-2015-йиллар учун мўлжалланган “Маданий ҳамкорлик дастури” тузилди. Унинг доирасида университет ва мактаб таълими, маданият, санъат ва бошқа соҳаларда ҳамкорлик кўзда тутилган. 2009 йилдан бошлаб Тошкент шаҳрида Турин политехника университети фаолият юритиб келмоқда.

2013 йил январь ойида Самарқанд шаҳри ҳокимияти ва Флоренция провинцияси маъмурияти ўртасида “Дўстлик ва ҳамкорлик шартномаси” имзоланган.

Франция Ўзбекистоннинг Европадаги муҳим шерикларидан бири ҳисобланади. 1993 йил 28-30

октабрь кунлари Ўзбекистон Республикаси Президенти И.Каримовнинг Францияга қилган ташрифи чоғида мамлакатимиз раҳбарининг Париж Хартиясини имзолаши икки давлат ўртасидаги иқтисодий алоқаларга асос солганди.

Ўзбекистон Миллий банки билан Франциядаги йирик “Кредит Коммерсиан де Франц” банки ўртасида битим имзоланди, унда Бухорода нефтни қайта ишлаш заводи қуриш лойиҳасини пул билан таъминлаш кўзда тутилди. Таниқли “Элф-акитен” нефт-кимё концерни, “Технип” фирмаси ва бошқа компаниялар билан Бухорода нефтни қайта ишлаш заводи қурилишига келишилди. Натижада ушбу завод 1997 йил 22 августда ишга тушди. Бугунги кунда корхона бензин, керосин, суюлтирилган газ, дизель ёқилғиси каби маҳсулотлар ишлаб чиқара бошлади. Завод қурилиши жараёнида 262 млн. АҚШ доллари ўзлаштирилди [6.252].

Бугунги кунда икки давлат ўртасидаги савдо-сотиқ алоқалари янада ривожланиб бормоқда. Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири А.Комиловнинг 2012 йил октябрида Парижга ва Франция ташқи ишлар вазири Л.Фабиуснинг 2013 йил мартда Ўзбекистонга ташрифлари икки томонлама ҳамкорликни янада ривожлантиришга хизмат қилди. Томонлар ўртасида сиёсий маслаҳатлашувларнинг 8 раунди ўтказилган. Охирги раунд 2013 йилнинг март ойида Тошкентда бўлиб ўтди.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатида 2008 йилдан, Қонунчилик палатасида эса 2010 йилдан бошлаб парламентлараро дўстлик гуруҳлари фаолият кўрсатмоқда.

Франция Сенатида «Ўзбекистон-Ўрта Осиё» дўстлик гуруҳи, Миллий ассамблеяда эса «Франция-Ўзбекистон» дўстлик гуруҳлари фаолият олиб бормоқда.

2008 йил июнда Ўзбекистон Омбудсмани ва Франция Ҳуқуқ Ҳимоячиси ўртасида ҳамкорлик битими имзоланди.

2012 йил якунларига кўра, ўзбек-француз товар айланмаси ҳажми 277,7 млн. АҚШ долларини ташкил этди. 2013 йилнинг 9 ойи давомида ушбу кўрсаткич 254,3 млн. долларга етди [3].

Францияда «Темурийлар даври санъати ва тарихини ўрганиш» ҳамда «Авиценна-Франция» ассоциациялари фаолият кўрсатмоқда. Шунингдек, Самарқанд ва Лион, Хива ва Версаль, Бухоро ва Руей-Малмезон шаҳарлари ўртасида биродарлик алоқалари ўрнатилди.

Ўзбекистоннинг Финландия, Австрия, Белгия, Швейцария, Греция, Польша, Венгрия, Чехия, Словакия, Хорватия, Болгария каби Европа мамлакатлари билан сиёсий, дипломатик иқтисодий ва маданий алоқалари ўрнатилган ва кенгайиб бормоқда. Швейцариянинг Альтендорф шаҳрида Ўзбекистон Савдо уйининг очилиши муҳим воқеа бўлди. Бу маскан бугунги кунда савдо уйигина бўлиб қолмай, Ўзбекистоннинг Европа ва жаҳонда бизнес ва савдо маркази ҳисобланадиган мамлакат – Швейцариядаги ваколатхонасига айланди. 1995 йил октябрда Женевада “Ўзбекистонда хусусийлаштириш: ҳамкорлик учун имкониятлар”, ноябрь ойида Лондонда ўтган “Ўзбекистонда бизнес” мавзуларидаги конференцияларда иқтисодий ислоҳотларнинг хусусиятлари муҳокама қилинди. Штутгартда бўлиб ўтган “Буюк ипак йўли мероси: Ўзбекистон” кўргазмаси Ўзбекистоннинг ақл-зиё соҳасида жаҳонда тутган ўрнига ва салоҳиятига берилган катта баҳо бўлди.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, Ўзбекистон тарихий жиҳатдан қисқа бир даврда ўзининг тинчликсевар, яхши қўшничилик, ўзаро фойдали ҳамкорликка қаратилган сиёсати ва фаолияти билан бутун дунё, жумладан, Европа Иттифоқи мамлакатлари билан ўзаро манфаатли алоқаларни йўлга қўйди. Бугунги кунда бу алоқалар янада кенгайиб, ривожланиб бормоқда.

Адабиётлар:

1. Каримов И. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. - Т.: Ўзбекистон, 1996.
2. Усмонов Қ. Ўзбекистон тарихи. Миллий истиқлол даври. - Т.: O‘qituvchi, 2008.
3. www.mfa.uz // Xalqaro hamkorlik // O’zbekiston va xorijiy mamlakatlar // O‘zbekiston-Yevropa davlatlari
4. www.gov.uz // Qo‘shimcha ma’lumotlar // Xalqaro aloqalarning rivojlanishi.
5. Давлат қурилиши ва бошқаруви. Муаллифлар жамоаси. - Т.: Академия, 2007.
6. Ўзбекистоннинг янги тарихи. Учинчи китоб. Мустақил Ўзбекистон тарихи. - Т.: Шарқ, 2000.

Андижон давлат университети
2014 йил 12 мартда қабул қилинган
(Тақризчи: доц. М.Абдуллаев)